

als één geheel, beschouwden hem niet als één massieve rots van zijn tijd, waarop in den strijd, die de stormen rond zijn top hebben gevoerd, wel het mos der zwakke menscheit en der hartslocht is gegroeid, maar die ongeschonden en onwankelbaar in zijn basis en zijn binnenkern is gebleven.

Frans Netscher zag het juist in en schreef in de *Hollandsche Revue* (jg. I, pag. 36):

„In onze politiek-godsdienstige geschiedenis der laatste 25 jaren is er mogelijk niemand geweest, die aan zooveel afbrekende critiek, zoo'n strenge censuur, aan zulke gepassioneerde aanvallen heeft blootgestaan als Kuyper.

„En waarom?

„Hebben wij tegelijk met ons geloof, tegelijk met ons levensgeluk, tegelijk met onze idealen, ook de macht om te bewonderen verloren? Zijn de lauwerheid en de altijd falende analyse-zucht ook verlamd neergezonken op de behoefte om iets groots, iets meer dan middelmatig, iets hoger dan onszelf te bewonderen?

„Wij willen kleinigheden wegdenken, we zullen de struikelingen van zijn mensch-zijn niet meetellen, maar dan moeten wij ook tegen hem opzien als een boven velen uitstekende figuur. Hij vormt een harmonisch, logisch en zuiver geheel, hij is een man uit één stuk, een trouwe held, een stoere prediker, een overtuigd voorvechter.

„Waarom zouden wij al zijn begaafdheden verkeerd uitleggen en aan slechte motieven toeschrijven? Waarom juist van hem? Staat hij niet hemelhoog met zijn gaven, zijn overtuiging, zijn werkkraft boven de horden van kakelende, gesticuleerde, wetenschappelijk doende middelmatig-

heden uit, die wij toestaan ons te regeeren?

„Alleen reeds om de eminente uitzondering van in dezen tijd van halfheid, van grijsheid, van bedroefenis een man van Geloof te zien opstaan, die door dat Geloof bevredigd en gelukkig is, en dat Geloof predikt en in ons geheele maatschappelijke leven doorgevoerd wil zien, om ook zijn medemenschen dat geluk deelachtig te doen worden, behoorden wij hem met meer hoogachting en meer eerbied te behandelen.

„En laten wij 't maar bekennen, dat wij, die geen idealen meer hebben; wij, kinderen van die eeuwige vervloekte half-wetenschap, van de neutrale school, van een opvoeding zonder geloof; wij, te half geleerd en niet rein genoeg meer om te kunnen gelooven, dat wij zoo iemand in zijn geloof benijden en met onbegrijpende oogen naar hem opzien...”

Zóó schreef in 1896 een man, staande buiten, maar dorstend naar het Geloof, in objectieve bewondering over Dr Kuyper.

Een kwarteeuw later, aan de sponde zijns doods, getuigde Mr Troelstra in zijn socialistisch dagblad van Dr Kuyper als den „tweeden Mozes, die bruisend water geslagen heeft uit de dorre rots der volksversteening” (*Het Volk*, 9 Nov. 1920).

Bij de herdenking van zijn 100sten geboortedag willen zijn geestelijke nazaten Gods blijvend danken voor den zeldzamen zegen in Dr Abraham Kuyper geschonken aan Kerk en Staat, aan Land en Volk.

„Gedenkt uwer voorgangers, die u het Woord Gods gesproken hebben; en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandeling.” (*Hebr. 13:7*).

Bussum.

D. DE WIT.

Dr Kuyper en „De Erfgenaam van Redclyffe”.

„..... een roman, die voor mij, ik zeg niet in waarde, maar in betekenis voor mijn leven, naast mijn bijbel staat.” Kuyper.

„Kuyper is bekeerd door een roman”, smalen de menschen. „Nee”, antwoorden wij, „Kuyper is bekeerd door God, en Die heeft — onder meer — een roman daartoe willen gebruiken”.

Maar — móest Kuyper dan bekeerd worden? Hij was toch de zoon van een dominee? En hij studeerde toch theologie? En hij heeft toch — zij het dan ook op den laatsten Zondag, die het wachtende proponentsexamen toeliet — „belijdenis des geloofs” gedaan?

O, ja, van buiten is alles in orde. Hij is de zoon van een orthodox predikant, en hij studeert theologie, en hij heeft „ja” gezegd, toen de belijdenisvragen hem voorgehouden werden.

Maar van binnen? Daar is niets dan een groote leegte. Vroeger woonde daar een blij, vertrouwend kindergeloof, maar de moderne professoren der Leidsche Universiteit hebben dat stuk voor stuk afgebroken. Er is niets meer van over. Zelfs de liefde voor de kerk is weg, absoluut weg. Ze is veranderd in respectloosheid, in tegenzin, in afkeer. Vader en Moeder Kuyper hebben er verdriet genoeg over....

En toch heeft God juist dezen man verordend om reformator der Kerk te worden. Om met zijn vurig geloof tienduizenden in gloed te zetten. Om met zijn nooit aflatende liefde jaren achtereen te vechten voor het herstel der Kerk.

Dat werk van God — het omzetten van dit leven tot het doel, dat Hij Zich gedacht had — is begonnen op dien achtermiddag in Haarlem, toen Kuyper daar, bij den vader van een zijner professoren, tegen alle verwachting in, de overal tevergeefs gezochte boeken van A. Lasco vond, die noodig waren voor het beantwoorden van een prijsvraag der Groninger Hoogeschool. Het moet Kuyper geweest zijn, alsof de bliksem vlak voor z'n voeten insloeg, zóózeer heeft hem dat moment getroffen. Jaren daarna heeft hij nog bladzijden vol noodig om dat te beschrijven. Met schrik, met verbazing, met ontsteltenis, ontdekt deze student, wiens hart vol twijfelzucht is, dat God er is, niet maar als een abstract collegebegrip, doch als een levende werkelijkheid. Dat Hij Zich bemoeit met de dingen van het gewone leven. Dat Hij Zich bemoeit met de dingen van Abraham Kuyper. En dat het dus geen oude-vrouwen-praat is om van voorzienigheid te spreken....

Kuyper heeft God gezien. Dat was het eerste. Doch zijn ziel is nog niet gered.

Maar God staat nooit stil met Zijn werk. Hij gaat er mee verder, midden tusschen de dingen van het gewone leven door.

Kuyper houdt van de Engelsche taal en laat in den avond — van elf uur tot middernacht — besteedt hij er telkens een uurtje aan.

Op de meest prettige manier heeft hij deze taalstudie ingericht, door het lezen van romans. Het is misschien ook de eenige tijd van zijn leven, die hij aan dit soort boeken heeft kunnen besteden. Later (in 1901) erkent hij tenminste, in

het geheel niet meer dan twee dozijn romans gelezen te hebben.

Het boek, dat hij nu voor zijn taalstudie gekozen heeft is Miss Yonge's „The Heir of Redclyffe”. Het boeit hem buitmate om de fijne karakterteekening. Vooral de figuur van Philip de Morville houdt hem vast. Welk een jonkman! In alles geestelijk een hoofd grooter dan de anderen. De mentor van zijn kameraden, de opvoeder der jongeren, een raadsman, waarnaar de ouderen gaarne luisteren. Er is in heel den omtrek van Redclyffe niemand te vinden gelijk hij.

Is het te veel gewaagd, wanneer wij vermoeden, dat Kuyper in dezen Philip zijn eigen beeld beschreven gezien heeft? Wie de jeugdherinneringen van zijn jongere zuster, Mevrouw Rammelman Elsevier-geb. Kuyper, legt naast „De Erfgenaam van Redclyffe” vindt vele overeenkomsten.

Ook Kuyper treedt op als de mentor van zijn vrienden. „Hij zocht altijd bij iedereen moed en heldhaftigheid aan te wakkeren, niet alleen bij zijn broeder en zusters, maar ook bij zijn vrienden”.

De opvoeder der jongeren, ook dat was Kuyper. Een meisje van een jaar of elf, dat het boekje met Kuypers jeugdherinneringen gelezen had, sloeg het dicht met den verwonderden uitroep: „Hij deed net alsof hij de Moeder was”. En zóó verging zijn invloed op de jongere broer en zusters, dat ze meer naar zijn voorbeeld keken dan luisterden naar Vader en Moeders vermaningen. „Ik sprak reeds van zijn grootten invloed op ons allen en dat was ook het geval, toen hij door de studie aan Leidens Hoogeschool de nieuwe richting der moderne theologie al meer en meer werd toegedaan tot groote droefheid mijner Ouders, die hun kinderen allen langzamerhand dien weg zagen volgen”.

En ook de ouderen blijven, evenals bij Philip de Morville, niet achter, om hun groote hoogachting en bijzondere waardeering voor den jongen Kuyper te uiten. De professoren rekenen hem als een hunner beste leerlingen, het oordeel der Groninger Theologische Faculteit over de bekroonde prijsvraag put zich uit in woorden van lof voor den bekroonde, en Vader Kuyper zelf, die beter dan anderen de mogelijke ondeugden en gebreken van zijn zoon zou hebben kunnen ontdekken, is vol bewondering. Hoe dikwijls zeide hij niet aan tafel: „Ons landje is voor mijn Abraham te klein, zijn geest heeft behoefte aan breder en grooter terrein, Amerika is het land zijner toekomst”.

De Leidsche student Abraham Kuyper leest het levensverhaal van den Engelschen Philip de Morville, maar het is alsof het hoe langer hoe meer zijn eigen geschiedenis wordt. Want Philip de Morville en Abraham Kuyper, dat zijn dezelfde! En zij blijven het tot aan het eind van het boek. Ook dan, wanneer Philip, door zelfingenomenheid en vooroordeel verblind, van zijn voetstuk wordt gehaald en stuk voor stuk wordt afgebroken; wanneer hij de zedelijke meerderheid en de innerlijke geestkracht moet erkennen van Guy, dien hij altijd verreweg zijn mindere had gedacht. „O, toen was het”, zegt Kuyper, „of in den afgebroken Philip mijn eigen hart verbrijzeld werd, alsof elk woord van zelfveroordeeling, dat

hij sprak, mij een oordeel over eigen karakter en zelfgenoegzaam streven door de ziel sneed.”

Verder leest Kuyper. Hij komt aan het gedeelte, waar Philip — als een onwaardige — niet mee durft aanschikken bij de avondmaalsviering aan 't sterfbed van Guy, en zich dan het woord hoort toegesproken: „Een gebroken en verbrijzeld hart zult Gij, o God, niet verachten”. Dan — vertelt de schrijfster — knielt Philip neer en breekt in tranen uit. En op de stille Leidsche studeerkamer, laat in den avond, knielt, als hij dit leest, eer dat hij het weet, een andere jonge man neer voor zijn stoel en vouwt zijn handen en bidt met een gebroken en verslagen hart... „Wat in dat oogenblik in mijn ziel doorleefd is”, zegt Kuyper in zijn „Confidentie”, „heb ik ten volle eerst later begrepen, maar toch, van die ure, na dat oogenblik, heb ik verfoeid, wal ik eertijds bewonderde, gezocht wat ik vroeger minachten dorst”.

Kuyper heeft God gezien, kortgeleden, in Haarlem. Dat is het eerste geweest.

Nu heeft hij zichzelf gezien. En zijn ziel heeft zich neergebogen in het stof. Het tweede.

Maar nog een derde ding zal noodig zijn, vóórdat de Kuyper, zooals wij hem kennen — de stoere Calvinist — geboren is. Daarvoor moet hij naar Beesd, waar Pietje Baltus woont, het eenvoudige dorpsmeisje, dat misschien nog nooit den naam van Calvin heeft gehoord, maar die, ondanks dat, het Calvinistische grondprincipe van „de volle, soevereine genade” handhaaft en verdedigt — urenlang — tegenover haar luisterenden jongen dominee. Doch die geschiedenis vormt een artikel op zichzelf en valt buiten ons bestek.

En is dit dan nu alles van Kuypers bekeering en „De Erfgenaam van Redclyffe”? Ja, dit is alles. Maar het is genoeg, omdat God het voldoende geacht heeft. Zouden wij 's Heeren vrijmacht — ook in de manier, waarop Hij Zijn kinderen toebrengt — bedillen?

Toch — ook nog in ander opzicht heeft dit boek, „De Erfgenaam van Redclyffe” op Kuyper invloed geëffend.

Wanneer hij verder leest, over de begrafenis van Guy, die ver van zijn geliefde Redclyffe den laatsten adem heeft uitgeblazen en nu ter ruste wordt gelegd op het kerkhof tusschen de bergen, stoot hij op dezen zin: „Het woord des vredes ruischte over de graven in de welluidende klanken der Engelsche Liturgie, en zoo werd zijn stoffelijk overschot ter ruste gelegd, onder het loover van een prachtige kastanje, „rendered a home by those words of his Motherchurch — the mother who had guided each of his steps in his orphaned life”.

Met opzet schrijf ik deze woorden over in het Engelsch, aangezien men dezen zin tevergeefs zoekt in de Hollandsche vertaling van het boek. Of de vertaler (vertaalster?) — ook den naam daarvan zoekt men tevergeefs — deze alinea opzettelijk verkort heeft, omdat de inhoud er van te specifiek Engelsch leek? De ongenoemde vertaalster (of was het een „hij”) had eens moeten weten, hoe juist de weggelaten woorden een niet te missen schakel geworden zijn in de geschiedenis van heel een kerk!

Kuyper zelf vertaalt — ergens in een noot — de gecursiveerde woorden aldus: „de Moederkerk, die al de schreden van den wees geleid had door zijn moeitvol leven”.

Moederkerk! Wat een woord! Kuyper zit ineens midden in al de problemen en vragen van zijn studie. „Hoe hebben Calvin en A. Lasco in hun dagen het kerkelijk vraagstuk opgelost?” Dat was het onderwerp van de prijsvraag der Groninger Hoogeschool. Kuyper heeft die vraag beantwoord en een gouden medaille en vele loffelijke woorden werden zijn belooning. Maar met dat al waren zijn eigen vragen nog lang niet opgelost. 't Was wel goed om te weten, hoe in hun tijd die oudvaders, Calvin en A. Lasco, dat vraagstuk van de kerk hadden opgelost, maar dat was nu historie en nog wel historie, waar je weinig of niets aan had. Calvin, best, maar voor deze tijd niets meer waard. Om het kerkelijk vraagstuk van nu op te kunnen lossen, moest men nieuwe wegen zoeken.

Nee, ondanks de gouden medaille en ondanks de vele lofprijzingen uit hooggeleerden mond, is Kuyper met dat kerkelijk vraagstuk nog lang niet klaar. En nu leest hij daar dat woord „Moederkerk”.

Het is alsof al zijn stille verlangens en al zijn verborgen idealen zich vinden uitgedrukt in dit ééne woord. „Een Kerk, die als een Moeder van der jeugd af onze schreden leidt”, het wordt vanaf dit oogenblik het heimwee en de dorst van Kuypers leven. Hij zoekt er naar bij al zijn studies: bij Gunning, bij de la Sausaye, bij Martensen, Nitsch, Lange en Vinet. Maar allen laten ze hem, juist op het stuk van de kerk, zoo onbevredigd. En dan — eindelijk — vindt hij het, daar, waar hij het allerminst wilde vinden: bij den versmaden Calvin....

„Een Kerk, die als een Moeder van der jeugd af onze schreden leidt”, dat werd het ideaal van

den jongen als inzet e

Nu make honderdjar list" te v rekening o dan nog e Kerk, die schreden l een mensel

Wat de

Bij hette het een p Cal nistis vredegevol in n jong per etrokl te w rken t naar „W zek e beke ant zo l id ware tische philo stempel van door de ma de universe levens-en En toch geerig stels De meer in het twee dier d H zich geheel omvatten d die volstrel werkl Maar dez vendien ge daarin gew zake de pis schepping a grensfunctie der kennis steeds de l neemt, wan werkzaamh zoo aanston reerd door Calvinisme beschouwin Maar daa ermede — welker oors kennistheori lik laat aan Zoo neem schema, dal object leg lijke kenr der meer u Zoo is zij als „object moment neming door en relatië ter zouden denk-activite duidelijk ge wijsgeer L onderscheid indrukken t len van het ties, waard gesteld. De grondl tische wijsbe dit thema vo ding gegeve geldige voor te werpen. E tisch uitgangs „objectieve e een subjectie proces in het den ons slec den zinnelij welke echter den worden schouwingsv zgn. denk-cal verder zoude tief en qualiti relatiën georc listischen tra nisrelaties in Kuyper tischen geda wending. Hij als zou de o binnen de o viteit van or zocht, in flag tuurlijke leer teil, welke h steen van de